

ÜNİTE III

PARAGRAF BİLGİSİ

1. ANLATIM BİRİMİ OLARAK PARAGRAF
2. PARAGRAFTA YAPI
3. PARAGRAFİN BOYUTU
4. PARAGRAFTA ANLAM VE ANA DÜŞÜNCE
5. PARAGRAF ÇEŞİTLERİ
6. PARAGRAFTA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI
7. METİN VE PARAGRAF

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu ünitenin sonunda;

- * Paragrafın anlatım birimi olduğunu kavrayacak,
- * Paragrafın yapısını kavrayacak,
- * Paragraf boyutunu belirleyebilecek,
- * Paragrafın anlamı ve ana düşüncesini belirleyebilecek,
- * Paragraf çeşitlerinin özelliklerini belirleyecek,
- * Paragrafta düşüncüyü geliştirme yollarını kavrayacak,
- * Metin ve paragraf arasındaki ilişkiyi belirleyeceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- * Bu üniteye yer alan metinleri dikkatle okuyunuz.
- * Hazırlık bölümlerindeki sorularla ilgili gerekli araştırmaları yapınız.
- * Anlamını bilmediğiniz sözcüklerin ve kavramların karşılıklarını sözlükten bulunuz.
- * Size yöneltilen soruları cevaplayınız.
- * Öğrenmede zorluk çekiyorsanız yazarak çalışınız.

PARAGRAF BİLGİSİ

HAZIRLIK

- * Paragraflar nasıl oluşturulur? Paragrafları oluştururken cümlelerin seçiminde, sıralanmasında nasıl bir yol izlenir?
- * Paragraf yapı bakımından ne gibi nitelikler taşır? Giriş, gelişme sonuç paragrafı ne demektir?
- * Bir metinde paragraflar arası birlik nasıl sağlanır? Araştırınız.

1. ANLATIM BİRİMİ OLARAK PARAGRAF

a. “Ana diline saygı, önce onu bilerek sevmek, sonra da doğru ve düzgün kullanmakla olur. Bu saygının yüksek katı ise, ana dilini yabancı dillerin salgınından koruyarak kendi yapısı içinde işleyip zenginleştirmeye çalışmakla gösterilir. Bu da sanatçıların, bilginlerin ve eli kalem tutan bütün yazarların görevidir. Dilini doğru kullanmayı beceremeyenlerin, yabancı kelimeleri dillerinden bir türlü söküp atamayanların, ana diline sevgiden ve saygıdan söz etmeleri gülünç olmaktan öteye geçemez.

Âgâh Sırrı Levent

b. Yangın yarım saatten beri devam ediyordu. Fakat mahallenin ahalisi iki ev sonra söneceğine kaidiler. Çünkü bir zatı şerifin türbesi vardı. Mümkün değil, o tutuşmazdı! Şiddetli kible rüzgârı esiyor; alevleri, kıvılcımları saçan tahta parçalarını, türbenin üzerine, altındaki evlerin çatılarına fırlatıyordu. İtfaiye bölüğü, tulumbalar son gayretlerini sarf ediyorlardı. Polisler etrafı ablukaya almışlar, kaçırılan eşyanın yağmasına meydan vermiyorlardı. Çiroz Ahmet, etrafına bir göz gezdirdi. Bu, kaşarlanmış bir külhanbeyi idi. Onca yangın demek vurgun demektir. Ama mahalle çok fakirdi. Biliyordu ki şu yanan zavallı kulübeciklerin içinde yatak yorgandan başka bir şey yoktu. Hâlbuki vurgunda âdet “yükte hafif, pahada ağır şeyler” bulmaktı. “Allah belasını versin! Faydasız yangın!” diye başını salladı. Ahali türbenin önüne toplanmıştı.

c. Gel zaman, git zaman derken biri filiz gibi bir delikanlı olmuş; diktiği yeşermiş gitmiş; birinin de güldükçe güller açılmış yüzünde, ağladıkça inciler saçılmış gözünden.

Yukarıdaki metinleri inceleyiniz. İlk metindeki cümleleri sayınız. Cümlelerin birbirine nasıl bağlandığına dikkat ediniz.

Yukarıdaki ilk metinde dört cümle vardır. Bu dört cümlelerin ilk cümlesinde de on üç sözcük bulunmaktadır. Metinde heceler (sesler) sözcükleri, sözcükler cümleleri cümleler de paragrafları oluştururlar. Bu bakımdan paragraf metinde bir anlatım birimidir. Kendi içerisinde bir bütünlüğü vardır.

Peki paragraf nedir?

Bir düşünceyi ana düşünce etrafında destekleyen cümle veya cümleler topluluğuna paragraf denir. Paragrafı oluşturan cümleler birbirleriyle bağlantılıdır; bu bağlantı paragrafta anlam bütünlüğünü oluşturur.

Paragraf tek bir cümleden oluşabileceği gibi birden fazla cümlelerden de oluşabilir. Bir düşünce bir cümleyle anlatılabileceği gibi, birden fazla cümlelerle de anlatılabilir. Ancak gereksiz cümlelerle doldurulan paragraf okuyucuyu sıkar, yazının etki gücünü azaltır.

Paragraf bir yazıda düşünce birimidir. Sözcükte sesler, cümlede sözcükler, paragrafta cümleler ve metinde de paragraflar dil birliği birimidir. Metinde sözcükler belli kurallara göre birleşerek cümleleri cümleler de paragrafları oluşturur.

Yukarıdaki ilk metinde ana dile saygıdan söz edilmektedir. Buradaki cümleler dille ilgilidir ve anlamca birbirini tamamlarlar.

Diğer paragraftaki cümleler arası birliği siz söyleyiniz.

“Sanatçı, gerek çocukluk döneminde, gerek daha sonraki dönemlerde günlük hayatı yaşamakta acemidir. Pratik kafadan yoksundur. Haklarını ve çıkarlarını korumakta başarısızdır. Öğrenci ise hocanın, memur ise amirin gözüne girmeyi bilmez. Manen ve maddeeten lokmalarını hep başkalarına kaptırır. O çocukluk çağında bile, ancak hâlen çevresinde uzaklaştığı, “kaçış” sonucu başka dünyalara göç ettiği zaman gerçek hayatını yaşar ve mutluluğu tadar.”

Adile Ayda

Yukarıdaki paragrafı inceleyiniz.

Paragrafta kaç cümle vardır? Cümleler nasıl sıralanmıştır? Cümleler arası anlam bakımından bir bağlantı var mı? Belirtiniz.

2. PARAGRAFTA YAPI

Bir memlekette maddi ve manevi kültürü yaratanlar o memleketin kültürlü insanlarıdır. Bir şey bilmeyen insanların ne kendilerine, ne de başkalarına faydası vardır. Her insan dünyaya kabiliyetlerle donatılmış olarak gelir. Fakat o kabiliyetlerin çalıştırılması ve işlenmesi gerekir. Sadece el ve ayak bile çalıştırılırsa neler yapmaz? Tarla sürmek, taş kırmak balta veya kürek sallamak için büyük bir maharete ihtiyaç yoktur. İsteyen ve çalışan, sadece iki el ve ayağı ile geçimini temin edebilir. Aynı eller piyano da çalabilir veya yeni aletler icat edebilir. Ayaklarını kullanmasını bilen dünyanın birinci sınıf futbolcusu olabileceği gibi, dağlarda, ormanlarda, mağaralarda kimsenin görmediği güzellik ve hazineleri de bulabilir.

Mehmet Kaplan

Yapı bakımından bir paragrafta üç bölüm bulunur. Bunlar giriş cümlesi, gelişme bölümü ve sonuç cümlesidir.

Bir metinde söylenmesi gerekenler paragrafta söylenir. Gereğinden az ya da fazla söylenenler paragrafın yapısını etkiler. Paragrafta birbiriyle bağlantılı, ilgili cümlelere yer verilir. Paragrafın ilk cümlesi giriş cümlesidir. Giriş cümlesi ilgi çekecek, merak uyandıracak şekilde düzenlenir.

İyi düzenlenmiş bir paragrafta bir cümle dahi çıkartılamaz. Çıkartılan cümle anlam kaybına neden olur.

Yukarıdaki paragrafın giriş, gelişme ve sonuç cümlelerini gösteriniz.

3. PARAGRAFIN BOYUTU

Paragrafın boyutu anlatılan, tanıtılan, bildirilen konunun yer zaman ve kişilerle ilgi derecesine göre belirlenir. Anlatıcının, anlattığı yer ve objeyle ilişkisi paragrafın uzun veya kısa olmasını belirler. İletişim biçimi; iletinin (mesajın) niteliği; alıcının, göndericinin durumu ve ileti kanalının durumu paragrafın boyutunu etkiler.

Tek cümleden oluşan paragraflar olduğu gibi birden fazla cümleden oluşan paragraflar da vardır. Yalnız karışık konularla ilgili düşüncelerin bir paragrafta toplanması güçtür. Bu tür metinlerde daha çok paragraflara yer verilebilir.

Türk edebiyatı kitabınızdan değişik boyutlarda paragraflar bulunuz. Bu paragraflar kaç cümleden meydana geliyor? Söyleyiniz.

4. PARAGRAFTA ANLAM VE ANA DÜŞÜNCE

Bir toplumda ahlakın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz? O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışsınlar, onların hayatlarını hayallerinde yaşasınlar, öğrensinler, onların içlerini, böylece gerçekteki insanları da daha iyi anlarlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim, bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığını kurmak, hayalini işletmek gerektir.

Nurullah Ataç

Bir metinde yazarın okuyucuya vermek istediği temel düşünceye ana düşünce denir. Başka bir söyleyişle ana düşünce paragrafta iletilmek istenen iletinin en kısa ve açık ifadesidir. Paragrafta ana düşünceyi destekleyen onu açıklayan diğer düşüncelere de yardımcı düşünce denir. Paragraftaki yardımcı düşünceler ana düşünce etrafında, onu değişik yönlerden destekleyen, tamamlayan, açıklayan ve onun doğruluğunu, yanlışlığını kanıtlayan cümle ve ifade kalıplarıdır. Paragraftaki ana düşünce diğer paragraflardaki ana

düşüncelerle bağlanır. Bu bağlantılarla metnin bütünlüğü sağlanır.

Paragrafta metnin tamamı dikkate alınarak ne, kim, nerede, ne zaman, nasıl, ne kadar gibi soruların cevabı olacak şekilde iletiyi belirten düşüncelere yer verilir.

Paragrafın ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirtiniz.

5. PARAGRAF ÇEŞİTLERİ

Paragraflar ifade edilecek konuya göre öyküleme, çözümleme, tanıtmaya, tanımlama, anlatma, betimleme, açıklama, tartışma, söyleşme vb. anlatım türlerinden biriyle oluşturulur. Paragraflar konu ve anlatımlarına göre çözümleme paragrafı, olay paragrafı, fikir paragrafı, fantastik paragraf vb. olarak adlandırılır.

Belli başlı paragraf çeşitleri şunlardır:

a. Olay Paragrafı: Anlatılması, açıklanması istenen bir olay ele alınır. Paragrafın yapısı olayın oluş sırasına göre, kişi-mekân ilişkisine ya da anlatıcının anlatılan veya nakledilen olayla ilişkisine göre değişir. Olay üzerinde yoğunlaşılır ve olayın en çok dikkat çekici yönleri ve heyecan verici yanları anlatılır. Olayın anlatımında anlatılmayan kısımlar sezdirilecek tarzda cümleler kullanılır.

b. Çözümleme Paragrafı: Bir düşüncenin incelenerek çözümlemesinin yapıldığı paragraflardır. Bu tür paragraflarda paragrafın konusu olan kişinin görünüşünden, konuşmasından davranışlarından söz eden cümlelere yer verilir. Bir düşüncüyü çözümleyen paragraflarda düşüncüyü oluşturan, destekleyen, geliştiren öğeler üzerinde durulur.

c. Düşünce (Fikir) Paragrafı: Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir düşüncüyü kanıtlamak amacıyla yazılan öğretici metinlerde bulunur.

ç. Betimleme (Tasvir) Paragrafı: Bir olayı ya da bir varlığı canlandırmak amacıyla yazılan paragraflardır. Betimleme paragrafında betimlenecek kişi, yer ve görünüşün benzerlerinden ayıran özellikleri üzerinde durulur. Betimleme paragrafında betimlenecek varlığın niteliğine göre paragrafın dili değişir.

d. Açıklama Paragrafı: Herhangi bir konunun, kavramın, nesnenin kullanımını, değerini açıklamak için yazılan paragrafa açıklama paragrafı denir. Açıklama yapılırken basit olandan karmaşık olana doğru gidilir. Yerine göre açıklanacak konunun herkesçe bilinen veya bilinmesi gereken yönü belirtilir. Açık, anlaşılır bir dil kullanılır.

e. Düşsel (Fantastik) Paragraf: Çağrışıma bağlı tamamen olağan ve olağan dışı hayal gücüne dayanılarak oluşturulan paragraflardır.

Düşsel (fantastik) bir paragraf yazınız ve bir arkadaşınıza okuyunuz.

f. Mizahi Paragraf: Mizah (gülmece) yazılarında okuyucuyu gülmeye ve alaycı bir bakış açısıyla düşünmeye yönelten paragraflardır.

Mizahi bir paragrafı yazınız ve bir arkadaşınıza okuyunuz.

Aşağıdaki paragrafları inceleyiniz. Bu paragrafların çeşidini (olay, betimleme, çözümleme, vb.) belirtiniz.

1.

Bir de şunu düşündüm: Ne biliyor o yazar o olayın gerçekte tıpkı öyle geçtiğini? Thurkydides'in sözü aklıma geldi: "Ben bu kitapta gözlerimle gördüklerimi anlatıyorum, ama belki yanlış görmüşümdür." dermiş. O yazar ise kendi gözlerinden, kendi görmesinden hiç şüphe etmiyor. Bana insanların, içini anlatacak, en gizli duygularını, düşüncelerini sezdirecek, bunun için sadece gördüklerini, işittiklerini olduğu gibi yazmakla yetinecek... Demek ki anlamıyor sanatın ne olduğunu.

Nurullah Ataç

2.

Phédon tek başına yaşayan dalgın, şaşkın hâlli bir adamdır. Çukura kaçmış gözleri, kavruk teni, kuru vücudu, zayıf yüzü ile üzüntülü bir görünüşü vardır. Az uyur, uykusu hafiftir. Hep başkalarının söyledikleriyle yetinir. Onların düşüncesine uyar, bir şeyler yapabilmek için çırpınır, ona pek önem vermezler. Ağır ve hafif yürür, sanki yere basmaktan korkuyor gibidir. İnsan içine karışmaktan çekinir, gözleri yerde yürür, gelip geçene bakmaya cesaret edemez. Sanki kimseye görünmemek ister gibi şapkasını gözlerinin üzerine indirerek paltosunun içine büzülür. Oturması istendiği zaman sandalyesinin ucuna ilişir, alçak sesle konuşur, cevap verirken öksürür, burnunu sessizce siler. Yalnız olduğu zaman, hapşırımı tercih eder. Selam ve iltifat beklemez. Zaten bunu gösteren de bulunmaz. Ona kimse metelik vermez, fakirdir.

La Bruyère, Karakterler'den.

3.

Oysa ben, Batı Anadolu'da ne güzel, ne yeşil bostanlar görmüştüm. Ortalarında bir dolaplı kuyu vardı. Gözleri bağlı bir hayvan, durmadan bu dolabı çevirir. Ortadaki çığırık, kâh bir çocuk gülmesine kâh bir kadın hıçkırığına benzer sesler çıkarır. Sıra sıra demir kovalardan sular boşanır, dolar. Vakit, bir yaz akşamıdır. Kavak ağaçlarında ağustos böceklerinin sesi, henüz dinmemiştir. Kuyunun dört bir tarafından, düz, uzun, küçük toprak kanallar, serin ve berrak suyu sarışın marul tarlalarına doğru götürür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

4.

O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı, ak meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına kıyasıya tutup vurdu. Boğa geri geri gitti. Boğa oğlana sürdü tekrar geldi. Oğlan yine boğanın alnına yumruğu ile sert vurdu. Oğlan bu sefer boğanın alnına yumruğunu dayadı, sürdü; meydanın başına çıkardı. Boğa ile oğlan bir hamle çekiştiler. İki kürek kemiğinin üstüne boğanın köpük bağlandı. Ne oğlan yener ne boğa yener. Oğlan fikreledi, der: Bir dama direk vururlar, o dama destek olur, ben bunun alnına niye destek oluyorum, duruyorum, dedi. Oğlan boğanın alnından yumruğunu giderdi, yolundan savuldu. Boğa ayak üstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar, aferin dediler. Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun, beraberine alıp babasına varsın, babasından oğlana beylik istesin, taht alıversin dediler.

Dede Korkut Hikâyeleri

6. PARAGRAFTA DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Bir metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden meydana geldiğini biliyorsunuz.

Bir metinde giriş paragrafı, konunun ne olduğunun ortaya konulduğu bölümdür. Burada ele alınan konu, tartışılacak sorun ortaya konur. Bir bakıma bu bölüm tanıtma paragrafıdır. Giriş paragrafında ortaya atılan görüşler metnin diğer paragraflarında (gelişme bölümünde) örneklerle, karşılaştırmalarla ve açıklamalarla anlaşılır hâle getirilir. Giriş paragrafındaki görüşler kanıtlanır. Sonuç paragrafında da anlatılanlardan bir sonuca varılır. Metnin gelişme bölümü bir paragraf olabileceği gibi ele alınan konunun boyutuna göre birden fazla paragraftan da oluşabilir.

Metinde geliştirme paragraflarda ileri sürülen düşüncelerin birbirine bağlanmasıyla sağlanır. Paragraflar arası düşünceler âdetâ bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanır ve metinde mantıksal bir bütünlük kurulur.

Metnin geliştirilmesinde örnekleme, verilerden yararlanma, konuyla ilgili kanıtlar gösterme gibi çeşitli yöntemlere başvurulur. Bu yöntemlerin hepsi bir arada kullanılmaz. Anlatılacak konunun özelliğine uygun olan bir yöntem seçilir.

Aşağıdaki paragrafı inceleyiniz, yazar düşünceleri geliştirmede nasıl bir yol izlemiştir? Belirtiniz.

“Hikâye, roman yazmak, tiyatro eseri yazmak sadece gördüklerimizi, işittiklerimizi olduğu gibi kâğıda dökmek olsaydı, hepimiz de birer hikâyeci, tiyatrocı olurduk. Bizim gözlerimiz önünde de günde birçok olaylar geçiyor, biz de hayatımızda birbirini sevenler, birbirinden nefret edenler, birbiriyle kavga edenler, dövüşenler görüyoruz. Onları olduğu gibi anlatmakla iş bitiverir mi? Bir deneyin isterseniz, görürsünüz ki ne gerçek bulunur yazınızda ne de doğru. Sanat, gerçeğin tıpkısını çıkarmak değildir, buna özenenler sanatın özünü anlamıyorlar demektir. Bir zamanlar Fransa’da “tranche de vie” (hayattan bir dilim) yazmak isteyenler vardı, hiçbirinden bir şey kalmadı.”

Nurullah Ataç

7. METİN VE PARAGRAF

Bir metin duygu düşünce ve isteklerin iletilmesinde kullanılan bir iletişim aracıdır. Paragraflar ise bu iletişim aracının bir alt birimidir. Paragraflarda ele alınan düşünce ve görüşler metni oluşturur. Metinlerde okuyucuyu bilgilendirmeye, onu coşturmaya ya da hüzünlendirmeye yarayan hususlar yer alabilir.

Aşağıda belirtilen konuda bir metin oluşturunuz.

“Ülkemiz turizm bakımından ne gibi değerlere sahiptir?”

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

- * Paragrafın oluşum nedenini söyleyiniz.
- * Paragraf ile cümle arasında nasıl bir ilişki vardır?
- * Paragrafın yapısını belirleyen öğeler nelerdir?
- * Ana düşünce ne demektir?
- * Paragrafta ana düşünceyi destekleyen düşüncelere ne ad verilir?
- * Paragraf çeşitleri nelerdir? Tanımlayınız. Çeşitli kaynaklardan paragraf çeşitleri ile ilgili örnekler bulunuz.
- * Paragrafta düşünceler hangi yollarla geliştirilir?

ÖZET

Bir düşünceyi ana düşünce etrafında destekleyen cümle veya cümleler topluluğuna paragraf denir. Bir paragraf cümlelerden, cümleler sözcüklerden ve sözcükler de seslerden oluşur. Bu bakımdan paragraf kendi içerisinde bir anlam bütünlüğü bulunan bir düşünce birimidir.

Bir metinde söylenmesi gerekenler paragrafta söylenir. Paragrafta giriş cümlesi, gelişme bölümü ve sonuç cümlesi bulunur. Paragrafın boyutu ele alınan konuya göre değişir. Tek cümleden oluşan paragraflar olduğu gibi birkaç cümleden oluşan daha uzun boyutlu paragraflar da vardır. Paragraftaki verilmek istenen iletinin en kısa ve yalın ifadesine ana düşünce denir.

Paragraflarda ele alınacak konuya göre öyküleme, çözümlenme, tanıtmaya, betimleme vb. anlatım türlerinden biriyle oluşturulur. Paragraflar konu ve anlatımlarına göre olay, betimleme, çözümlenme, düşünce, açıklama vb. türlere ayrılır.

Paragrafta ele alınan görüşler örnekleme, açıklama, karşılaştırma yollarıyla geliştirilir. Paragraftaki düşünceler bir ana düşünce etrafında bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanır.

Bir metinde okuyucuyu bilgilendiren, ona mutluluk veren coşturan hüznü veren paragraf yer alabilir.

TEST III

1. Aşağıdaki paragrafın türü nedir?

Bir sabah kalın bastonuna dayanarak hükûmet dairesine giden müdür beyi görenler, her vakitki gibi candarma çavuşuyla ortak beslediği kazlarını saymağa gidiyor sanacaklardı. Fakat iş böyle değil!

- A) betimleme
- B) açıklama
- C) olay
- D) mizahi

2. “Çağrışıma bağlı tamamen olağan ve olağanüstü olayların yer aldığı hayal gücüne dayanarak yazılar paragraftır.”

Yukarıda tanımlanan paragraf türüne ne ad verilir?

- A) fantastik paragrafı
- B) tartışma paragrafı
- C) açıklama paragrafı
- D) çözümleme paragrafı

3. Bir paragrafta yapı olarak aşağıdakilerden hangisi **bulunmaz**?

- A) giriş cümlesi
- B) bölüm cümlesi
- C) gelişme cümleleri
- D) sonuç cümleleri

4. Aşağıdakilerden hangisi bir dil birimi **değildir**?

- A) sözcükte heceler (sesler)
- B) paragrafta cümleler
- C) metinde paragraflar
- D) hikâyede olaylar

5. Aşağıdaki paragrafın sonu hangi cümle ile tamamlanmalıdır?

İlköğretimde, köyünde olsun, şehrinde olsun, çocuğa okuma öğretilir, sonra o gidip kitap alsın, bilgisini kendi kendine ilerletsin... Dile kolay bunu söylemek! Ne alsın ne okusun?..

- A) Sanki bol bol, ucuz ucuz kitap mı var ortada?
- B) Kitap almak için zamanı var mı?
- C) Okumayı seviyor mu acaba?
- D) Kendi kendine niçin okusun ki?